

EKONOMİ POLİTİK

Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve 2007 Krizi

Erinç Yeldan, 1 Ekim 2008

Küresel kriz artık 2007 yılındaki “çalkantı”, “türbülans” ve benzer ifadeleri çoktan geride bırakarak, “kapitalizmin 1930 büyük buhranından bu yana yaşanan en şiddetli krizi” sıfatıyla anılır oldu. Başlangıçta, “küresel ekonomi artık çok sağlam temeller üzerine dayalı; bu çalkantı bize uğramadan geçer; bize bir şey olmaz...” sözleriyle piyasaların güvenini taze tutmaya çalışan ifadeler, yerini “hazırlıklı olalım; hükümet bir şeyler yapmalı; IMF ile hemen anlaşma yapalım(!)...” uyarılarına bıraktı.

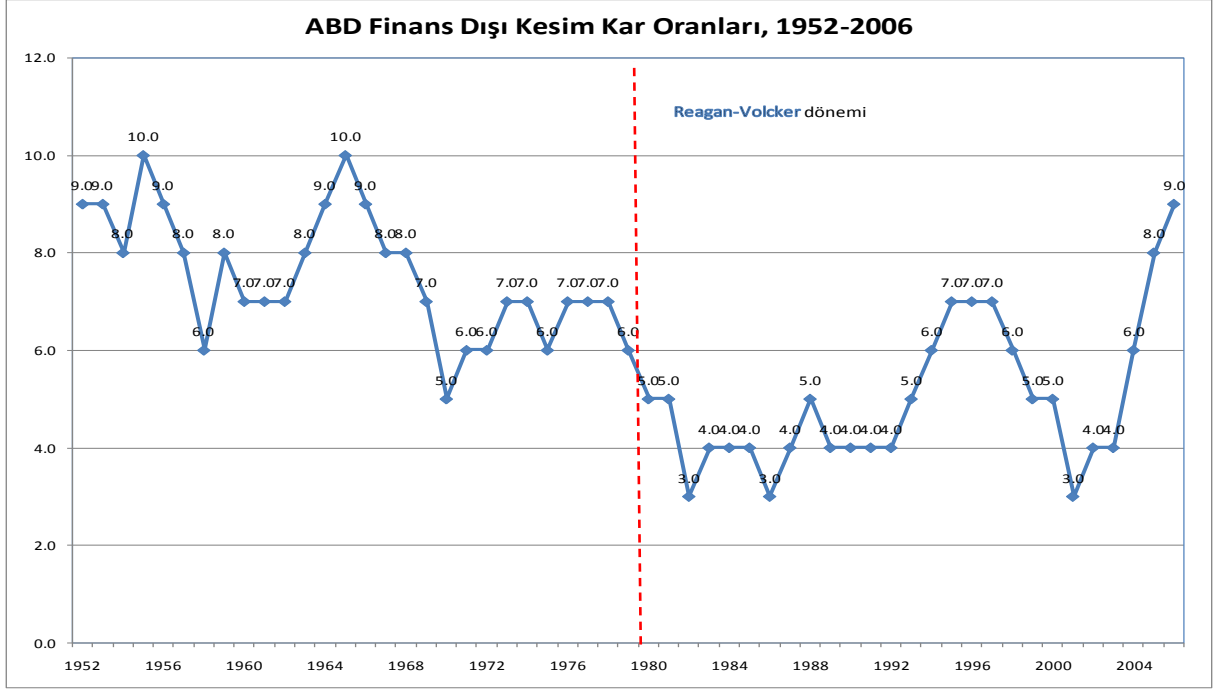
Bu haftaki yazımda kriz üzerine yapılan günlük değerlendirmeleri bir yana bırakarak, konuya başka bir açıdan bakmak arzusundayım: *2007 krizinin yapısal nedenlerini kapitalizmin küresel finansallaşması açısından nasıl değerlendirmeliyiz?*

Kapitalist dünya 1950 sonrasında sanayileşme ve ticaret politikalarının devlet müdahaleleri tarafından yönlendirildiği ve finansal sistemin ulusal politikalar tarafından düzenlenerek sıkı bir şekilde denetim altına alındığı bir uluslararası sistemin inşasını gerçekleştirdi. *Bretton Woods* adıyla anılan bu sistemin ayırtedici özelliği Amerikan dolarının küresel pazarlarda temel alışveriş parası olarak kullanıldığı ve döviz kurlarının da ABD dolarına görece sabitlendiği bir parasal sistemin kurgulanmış olmasıydı. Bir yandan da emek ile sermaye arasında göreceli bir “barış” ortamı, devletin “sosyal” işlevlerinin devreye sokulmasıyla sağlanmaya çalışılmaktaydı.

Kapitalist dünya 1950-1974 arasını baş döndürücü büyüme hızlarıyla geçti. Söz konusu dönemde dünya ekonomisinin büyüme hızı yüzde 2.9’a ulaşmış; Asya, Afrika ve Latin Amerika’nın yoksul emekçileri tarihte ilk defa reel gelirlerinde bir artış olanağı yaşamışlardı. Bu niteliklerinden ötürü 1950-74 arası iktisadi büyüme yazınında “*altın çağ*” diye nitelendirilir oldu.

Ancak, bir yandan da artan küresel rekabet ile birlikte kapitalizmin değişmez yasaları işlemekteydi. Üretim kitleselleşip sermaye birikimi yoğunlaştıkça kâr oranlarında da kaçınılmaz bir düşüş boy gösteriyordu. 1960’ların ortalarından başlayarak hemen hemen tüm kapitalist dünyada sanayi kârları gerilerken, Marx’ın “*son tahlilde kapitalist üretim tarzının önündeki en önemli engel gene sermayedir*” yönündeki öngörüsü altın çağın sonuna yaklaşılmakta olduğunu vurgulamaktaydı. Sermayenin ulusal sınırlar içindeki birikim temposu yeni yatırımları gerçekleştirmek için çok daha yüksek kârları gerekli kılmaktaydı. Ancak sermayenin kârlılığı içinde bulunduğu ulusal pazarın büyüklüğü ile sınırlı durumdaydı.

Kapitalizmin 1970’lerde içine girmiş olduğu bunalımın ve tıkanmanın doğrudan bir göstergesini veren aşağıdaki şekil, ABD finans dışı sektörlerinde gerçekleşen kâr oranlarını sergilemektedir. Şekilde geçen veriler Şikago Roosevelt Üniversitesi öğretim üyesi, değerli meslektaşım **Özgür Orhangazi**’nin bir çalışmasından derlenmiştir. Dr. Orhangazi’nin verileri, ABD’de 1960’ların ortalarından başlayarak kâr oranlarındaki çarpıcı gerilemeyi net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Kaynak: Orhangazi, Özgür (2008) *Financialization and the US Economy*, Edward-Elgar Publications.

Bunalımdan bir çıkış yolu *yurt-içi talebin uyarılması* ve sermaye birikimine bu yolla ivme kazandırılması olabilirdi. Ancak bu yöntem, emeğin gelir paylarının doğrudan artırılması anlamına geleceğinden, sermayenin kârlılığı açısından kabul edilebilir değildi. Dolayısıyla geriye tek bir seçenek kalmaktaydı: *sermayenin hızla finansal yatırım alanlarına çekilmesi ve uluslararasılaşması*.

Keynesgil iktisat öğretisinin “finans *ulusal* bir meseledir” anlayışına dayalı düzenleyici politikaları finans sermayesi için artık dayanılmaz bir baskı unsuruna dönüşmüştü. Böylece “*finansal sistemin kuralsızlaştırılması ve serbestleştirilmesi*” yeni- muhafazakâr neoliberal politikaların temel şiarı haline dönüştürüldü. Kâr oranlarındaki durgunluğun aşılması ancak 1980 sonrasında ABD’de başkan Reagan ve Fed başkanı Volcker ‘in muhafazakar sermaye yanlısı politikalarının devreye sokulmasıyla mümkün olabilmişti.

Yukarıdaki şekilden de izlenebileceği üzere 1980’lerin ortasından başlayarak ABD’de finans dışı kesimlerin kâr oranları yeniden yükselişe geçti. Kâr oranlarındaki bu artış, reel sektör şirketlerinin giderek *rantiye* gibi davranarak, kârlarının *faaliyet dışı* finansal spekülasyon yatırımlarından beslenmesiyle mümkün olabilmişti. Finansal spekülasyon ve finansal rantlar, sanayi kârlarındaki gerilemeyi telafi etmekteydi. .

Bu arada finansal serbestleştirilmeyle birlikte finansal sermayenin kısa dönemli, spekülatif nitelikli kararları sanayileşme hedeflerinin önüne geçiyordu. Örneğin, **James Petras** ve **Henry Weltmeyer**, reel sektörde kullanılan her 1 dolara karşılık, dünya finans piyasalarında 25-30 dolarlık bir işlem hacmi gerçekleştirildiğini hesaplıyor; 1970’lerde günde yaklaşık sadece 190 milyar dolar hacmi olan dünya döviz piyasası işlemlerinin, 1990’ların başında günde 1.2 trilyon dolara, günümüzde de 1.8 trilyon dolara ulaşmış durumda olduğunu belgeliyordu.. Bu rakamın, dünya ticaret hacminin 70 misline ulaştığı gözlenmekteydi.

Ancak bir yandan da spekülâtif kazançların özendirildiği finansal şişkinlik giderek başlı başına bir istikrarsızlık unsuru haline geliyor ve kapitalizmin başıboş ve anarşik niteliklerini de gözler önüne seriyordu.

Dolayısıyla, küresel ekonominin 2007 krizi kapitalizmin finansallaşma sürecinin doğrudan bir ürünüdür. Kapitalizmin merkez ülkelerinde sermaye, artık kâr oranlarını sürdürebilmek için finansal spekülasyonun sanal rantlarına bağımlı durumdadır. (Yukarıdaki şekilde özellikle 2000 sonrasının kâr artışları dikkat çekicidir!). Mevcut krizin aşılması için öne sürülen yeni düzenlemeler veya denetleyici kurumların oluşturulması gibi girişimler, finans dünyasının bu tatlı kârlılığını engelleyeceğinden, küresel kapitalizmin mantığına aykırıdır. Sermaye yanlısı muhafazakâr ideologların “şeffâflık” veya “yönetişim” gibi muğlak söz oyunları ile finansal serbestleştirme sınırlamasına karşı durması boşuna değildir.

Kısaca özetlemek gerekirse, mevcut kriz dalgası gelip geçici konjonktürel bir olay değil, kapitalizmin ta kendisidir.